

Наука -
школі

УДК 159.923.38-025.12

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ У СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Особистісно-розвивальний підхід потребує створення інноваційних психолого-педагогічних систем, що забезпечить повноцінний розвиток кожної обдарованої особистості вихованця загальноосвітнього навчального закладу.

У статті обґрунтовано необхідність розвитку в системі освіти специфічного рівня – рівня проектування психолого-педагогічних знань на реальні проблеми, які існують в сучасному загальноосвітньому закладі. Систему соціально-педагогічного проектування навчально-виховного процесу розроблено на основі досліджень, що використовують проектно-модульні та сучасні інформаційні технології.

Розкрито сутність і педагогічні можливості авторського діагностично-проектувального комплексу «УНІВЕРСАЛ 4 online». Основний сенс його застосування – це внесення соціально доцільних конструктивних змін в напрямки особистісного розвитку вихованців загальноосвітніх навчальних закладів на основі

врахування індивідуальності кожного учня.

Ключові слова: особистісно-розвивальний підхід, психолого-педагогічне проектування, проектно-модульні технології.

Реалізація в загальноосвітніх навчальних закладах України гармонійного поєднання гуманістичної педагогіки, якісного медичного забезпечення та психологічної підтримки в режимі співтворчості передбачає перехід до особистісно-розвивальної моделі, за якої кожна особистість учня розглядається як творча індивідуальність із задатками обдарованості.

Особистісно-розвивальний підхід потребує створення та впровадження інноваційних медико-освітніх технологій, що забезпечать повноцінний розвиток кожного вихованця з метою гармонійної реалізації особистості дитини при умові збереження її здоров'я.

Технології психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку обдарованості учнів в системі

**Валерій
КИРИЧУК**

Старший науковий співробітник Інституту обдарованої дитини (ІОД) НАПН України, доцент кафедри психології управління Університету менеджменту освіти (УМО ДВНЗ) НАПН України, кандидат психологічних наук

навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів створені науковцями відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарована дитина НАПН України та відділу наукових проблем організації охорони здоров'я матерів і дітей Інституту педіатрії, акушерства та гінекології НАМН України у 2007 – 2015 роках.

Ці технології, що об'єднані в цілісну освітню систему, розроблялись науковцями і практиками на основі фундаментальних психолого-медико-педагогічних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, що використовують сучасні методи дослідження стану здоров'я особистості та технології проектного менеджменту з широким використанням інформаційних систем в online-режимі.

Передумовою створення цілісної системи психолого-педагогічного проектування та інтегрального супроводу особистісного розвитку обдарованості учнів загальноосвітніх навчальних закладів було проведення двох Всеукраїнських експериментів з 2001 по 2007 та 2007 по 2012 роки на базі більше сотні загальноосвітніх навчальних закладів, що знаходились в 20 регіонах України за темою: «Психолого-педагогічне проектування соціального розвитку особистості учня» та за темою: «Проектування особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу» (згідно наказів МОН України).

Суттєву допомогу у створенні та апробації таких

психолого-педагогічних технологій надали педагогічні колективи експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів України, а саме найбільше: Волинської, Дніпропетровської, Миколаївської, Донецької, Луганської областей та АР Крим.

Педагогічні колективи зазначених регіонів включились в дану експериментально-дослідну роботу в 1998-2015 роках. За час перебування в експерименті загальноосвітні навчальні заклади провели апробацію восьми технологічних модулів цілісної системи психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку учня в НВП і як показує статистика моніторингу за 74 критеріями досягли позитивних результатів у особистісному розвитку учнів та суттєво підвищили свій професійний рівень.

Основною підставою для впровадження психолого-педагогічних технологій як цілісної системи особистісного розвитку обдарованості дітей шкільного віку в умовах загальноосвітніх навчальних закладах України є проведення наукових експертиз науковцями НАПН України та позитивних рішень Президії НАПН України, а також відповідних наказів МОН України. Це перш за все наказ МОН України від 06.07.2007 року № 680 (пункт 2.2.) про широке впровадження системи психолого-педагогічного проектування соціального розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів в усіх загальноосвітніх закладах системи освіти України

Діагностично-проектний комплекс (ДПК) «Універсал 4 online» (У2) створено з використанням широкої варіативності сучасних операційних систем на основі апробованого комп'ютерного комплексу «Універсал 3» (У1) (локальна версія), яка використовується у практичній роботі більш ніж 500 ЗНЗ України протягом 18 років. Бази даних комплексів У1 та У2 є повністю сумісними

за умови спеціальної підготовки педагогічних кадрів.

Метою впровадження такої освітньої системи є: внесення соціально доцільних конструктивних змін в напрямки особистісного розвитку обдарованості учнів в системі взаємодії учасників НВП.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ:

- здійснити аналіз проблем учасників НВП загальноосвітніх навчальних закладів з врахуванням потенційних можливостей та проблем особистісного розвитку учнів методом проведення комплексної психолого-медико-педагогічної діагностики в online-режимі;
- провести цілепокладання роботи педагогічних колективів навчальних закладів на основі врахування проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку учнів (індивідуальних, групових, колективних, масових) методом конструювання конкретних завдань по кожному навчальному закладу та тактичних задач особистісного розвитку кожного учня в класних колективах;
- доповнити банки навчальних і навчально-виховних програм і демонстраційних проектів на сервері діагностично-проектувального комплексу «Універсал 4 online» шляхом створення авторських програм і проектів класних керівників, вчителів-предметників, практичних психологів методом залучення до проектно-модульної діяльності усіх педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів;
- проводити проектно-модульне планування роботи навчальних закладів, класних керівників, вчителів предметників та управлінь і відділів освіти на засадах проектного менеджменту з широким використанням сучасних інформаційно-комунікативних систем;
- впровадити у практику роботи педагогів загальноосвітніх навчальних закладів технології творення

поурочних планів та виховних сценаріїв з особистісно-орієнтованим та особистісно-розвивальними змістом з використанням елементів тренінгу з метою реалізації тактичних задач особистісного розвитку учнів;

- здійснювати моніторинг ефективності та результативності навчально-виховного процесу, як конкретних педагогів так і загальноосвітніх навчальних закладів міст, районів і регіонів країни.

Реалізація обумовлених завдань буде успішною за умови повсякденного використання психолого-медико-педагогічних технологій психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку учнів в системі НВП за умови організації диференційованої оплати праці за результатами розвитку дітей та ефективності роботи усіх педагогічних працівників.

Для реального досягнення вказаної вище мети та виконання поставлених завдань створено діагностично-проектувальний комплекс «Універсал 4 online» (далі ДПК), користувачами якого є всі учасники навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів (адміністрація, вчителі-предметники, класні керівники, учні, батьки, медичні працівники, управлінські та методичні служби системи освіти в online-режимі.

ДПК «Універсал 4 online» складається з дев'яти технологічних модулів, які утворюють у взаємодії всіх учасників НВП цілісну багаторівневу ієрархічну освітню систему, що складається з трьох умовних (блоків) частин:

I. Підготовчий. Діагностично-аналітична частина (цілепокладаюча):

- діагностика учасників навчально-виховного процесу;
- аналіз та прогнозування особистісного розвитку учнів;
- конструювання завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учнів.

II. Основний. Програмно-плануюча частина (проектувальна):

- програмування навчальних і навчально-виховних **програм** (з *предметно-орієнтованим змістом*);
- моделювання сюжетної лінії **проектів** (з *проблемно-цільовим змістом*);
- планування роботи учасників НВП (з *особистісно-орієнтованим змістом*).

III. Завершальний. Корекційно-розвивальна частина (процесуальна):

- створення навчальних і навчально-виховних **сценаріїв** (з *особистісно-розвивальним змістом*);
- реалізація навчально-виховного **змісту** (*особистісно-орієнтованого та особистісно-розвивального змісту*) в НВП;
- моніторинг розвитку особистості учня, груп, класних колективів, ЗНЗ, навчальних закладів району, регіону країни, а також визначення ефективності роботи педагогів.

Така освітня система психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку обдарованості учнів у взаємодії всіх учасників НВП має суттєві **переваги над традиційною, класно-урочною**, а саме:

1. Для адміністрації загальноосвітніх навчальних закладів:

- системно-комплексний аналіз особистісного розвитку учнів в класних колективах та організації в цілому (фізична, психічна, соціальна, духовна) – зведені аналітичні дані навчального закладу: таблиці, графіки, діаграми, матриці, характеристики, рекомендації, в т.ч. автоматично в online-режимі (10-15 хвилин);
- прогнозування особистісного розвитку учня та груп учнів у класних колективах (конструктивний, деструктивний, в т.ч. автоматично в online-режимі (5-10 хвилин);
- визначення проблем та потенційних можливостей всіх учасників НВП навчального закладу (учнів, педагогів, батьків), в т.ч. автоматично в online-режимі (3-5 хвилин);
- чітке, конкретне цілепокладання

на основі автоматичного конструювання завдань навчального закладу на навчальний рік, в т.ч. автоматично в online-режимі (10-20 хвилин);

- створення навчально-виховних проектів для навчального закладу (цільових, проблемних тощо), в т.ч. автоматично в online-режимі (1 проект – 30 хвилин);
- планування роботи навчального закладу (проектно-модульні, системно-комплексні, графічні, календарні, індивідуальні плани за підрозділами НЗ, за видами роботи тощо, в т.ч. автоматично в online-режимі (1 тип плану – 4-5 хвилин);
- творення сценаріїв виховних заходів навчального закладу з особисто-орієнтованим змістом (30-40 хв.);
- контроль за реалізацією навчальних і навчально-виховних проектів (протоколи ефективності) автоматично в online-режимі (1 протокол – 3-5 хвилин);
- моніторинг особистісного розвитку учнів у класних колективах (за 74 критеріями – фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку) автоматично в online-режимі (2-3 хвилини);
- надання рекомендацій з проблем розвитку учнів, (батькам, педагогам) - автоматично в online-режимі (5-10 хвилин);
- проведення консультації з педагогічними працівниками, батьками, та учням, в т.ч. в online-режимі;
- створення списків за заданими критеріями (за соціальними станами, медичними діагнозами, групами ризику, обдаруваннями) в т.ч. автоматично в online-режимі;
- доповнення та створення електронних банків навчальних і навчально-виховних програм і проектів, сценаріїв уроків і корекційно-виховних заходів для навчального закладу, вчителів-предметників, класних керівників, практичних психологів, соціальних педагогів,

вихователів, керівників гуртків, секцій, клубів тощо.

2. Для психологічної служби (практичні психологи, соціальні педагоги):

- організація та проведення комплексної психолого-педагогічної діагностики всіх учасників навчально-виховного процесу (два зрізи на навчальний рік, всі класні колективи), в т.ч. автоматично в online-режимі (1 класний колектив – 45 хвилин);
- проведення системно-кореляційного аналізу за результатами діагностики учнів, батьків, педагогів (матриці, таблиці, графіки, діаграми, характеристики, конкретні рекомендації – педагогам, батькам, учням), в т.ч. автоматично в online-режимі (10-15 хвилин);
- прогнозування особистісного розвитку учнів, надання психолого-педагогічних рекомендацій батькам, педагогам, учням, в т.ч. автоматично в online-режимі;
- допомога адміністрації при конструюванні завдань навчального закладу та класним керівникам при конструюванні задач особистісного розвитку учнів на основі результатів комплексної психолого-педагогічної діагностики та аналізу;
- створення проектів роботи психологічної служби та корекційно-розвивальних програм, програм індивідуального розвитку особистості учня;
- проведення проектно-модульного планування роботи практичного психолога та соціального педагога;
- організація та здійснення моніторингу особистісного розвитку учнів класних та педагогічного колективів;
- проведення індивідуальних консультацій та надання психолого-педагогічних рекомендацій батькам, педагогам, учням.

3. Для класних керівників (вихователів):

- проведення аналізу та прогнозування розвитку учнів класного

колективу (за 74 критеріями особистісного розвитку з урахуванням факторної ваги залежно від віку та статі учня) автоматично в online-режимі (1-2 хвилини);

- характеристики та рекомендації на учня та класний колектив – автоматично в online-режимі (2-3 хвилини);
- конструювання задач особистісного розвитку учнів, класних колективів, груп учнів (індивідуальні, групові, колективні), в т.ч. автоматично в online-режимі (5-7 хвилин, в творчому режимі 10-15 хвилин);
- визначення ефективності виховних та корекційних програм та проектів, в т.ч. автоматично в online-режимі (2-3 хвилини);
- проектно-модульне планування роботи (системно-комплексний та графічний план на семестр), в т.ч. автоматично в online-режимі **75%** плану класного керівника з проектів навчального закладу: **25%** плану – проект класного керівника (1-1,5 години);
- творення сценаріїв виховних годин та годин спілкування з особистісно-розвивальним змістом (з елементами тренінгу), в т.ч. автоматично в online-режимі (20-30 хвилин);
- самоконтроль ефективності виховного процесу в класному колективі (протоколи ефективності), в т.ч. - автоматично в online-режимі (3-5 хвилин);
- аналіз результатів моніторингу особистісного розвитку учнів в класному колективі (таблиці, графіки, матриці, характеристики і рекомендації на кожного учня і класний колектив) – автоматично від 8 до 10 сторінок тексту (класному керівнику, батькам, учням) в online-режимі.

4. Для вчителів-предметників (керівники гуртків, секцій, факультативів):

- проведення аналізу та прогнозування особистісного розвитку учнів класних колективів (візитні

картки з конкретними проблемами та потенційними можливостями учнів, задачами особистісного розвитку учнів класного колективу, психолого-педагогічні рекомендації на кожний клас), в т.ч. автоматично в online-режимі (1 клас – 10 хвилин).;

- пошук з банків найбільш ефективних навчальних програм для конкретного класного колективу (автоматично 5 хвилин);
- створення навчальних проектів з проблемно-цільовим змістом автоматично в online-режимі (1 проект – 20-25 хвилин);
- календарне планування реалізації навчальних проектів з особистісно-орієнтованим змістом (в автоматичному режимі – 3-5 хвилин);
- творення сценарію уроку з особистісно-розвивальним змістом (конструктор сценаріїв уроків (1 конспект уроку – 15-20 хвилин);
- самоаналіз ефективності навчального процесу в конкретному класному колективі (протоколи ефективності – дві сторінки, моніторинг ефективності тощо).

5. Для медичної служби (лікар, медсестра):

- реєстрація, проведення аналізу та систематизація результатів діагностики фізичного розвитку, фізичного здоров'я та адаптаційних можливостей учнів в класних колективах та навчального закладу (за дев'ятьма критеріями);
- оцінка стану артеріального тиску дітей з урахуванням вікових та статевих особливостей, в т.ч. автоматично в online-режимі (10-15 хвилин);
- оцінка структури стану захворюваності, груп фізкультури та груп здоров'я в автоматичному режимі (списки автоматично за всіма діагнозами МК-10);
- надання конкретних рекомендацій з проблем фізичного розвитку учнів медичним працівникам,

батькам, педагогам, учням, в т.ч. автоматично в online-режимі;

- проведення планування індивідуальних і колективних диспансерних заходів для медичних працівників з урахуванням психолого-педагогічних проблем розвитку дитини для навчального закладу а також – району, міста, регіону, країни;
- запровадження критеріїв якості функціонування системи медичного обслуговування та системи контролю якості медичної служби в умовах ЗНЗ;
- динаміка показників стану здоров'я дітей за час навчання у навчальному закладі (таблиці, графіки).

6. Для членів родин учнів (батько, мати, особи, що їх замінюють):

- проведення діагностики та аналізу взаємостосунків у родині з дітьми в т.ч. в online-режимі – (2 методики – 15-20 хвилин);
- аналіз результатів діагностики розвитку дітей в системі моніторингу особистісного розвитку, в т.ч. в online-режимі (автоматично);
- ознайомлення з результатами діагностики та отримання психолого-медико-педагогічних рекомендацій від педагогів, практичних психологів, медиків, в т.ч. online-режимі – (автоматично 1-2 хвилини).

7. Для учнів загальноосвітніх навчальних закладів:

- проведення діагностики особистісного розвитку на персональних комп'ютерах, планшетах та мобільних телефонах (за місцем проживання та навчання);
- отримання психолого-медико-педагогічних рекомендацій з особистісного розвитку в системі моніторингу (від педагогів, практичних психологів та медичних працівників в online-режимі).

8. Для працівників управління освіти міста:

- передача в online-режимі бази даних на учнів у позашкільні на-

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ НВП ЗНЗ В ONLINE РЕЖИМІ:

конструктивний вплив на особистісний розвиток учнів та його оптимізація

Автором системи є доцент кафедри психології управління Університету менеджменту освіти НАПН України **Киричук Валерій Олександрович**.

Основною метою використання цієї освітньої системи в практиці роботи ЗНЗ є збереження здоров'я дитини в умовах навчального процесу, супровід гармонійного розвитку особистості та формування її обдарованості.

Основними завданнями функціонування системи є підбір психолого-медико-педагогічних засобів, психо-соціального та медичного інструментарію для підтримки розвитку і розкриття потенційних можливостей кожного учня ЗНЗ в залежності від завдань системи освіти, конкретного навчального закладу та особливостей особистісного розвитку учня.

Система управління навчально-виховним процесом (НВП) складається із взаємопов'язаних ПМП авторських технологій, які забезпечують послідовність навчально-виховного процесу в умовах ЗНЗ. Технології цієї системи реалізовані у спеціальних модулях діагностично-проектного комплексу (ДПК) «Універсал 4 online». Впровадження ДПК дозволяє педагогічним колективам спільно з родиною учнів та представниками суспільних організацій здійснювати соціально-педагогічний вплив на розвиток особистості учня на рівні персональної взаємодії всіх його учасників, а також отримувати необхідну практичну допомогу психологів та спеціалістів медичних і управлінських закладів.

Якісними характеристиками відмінностями вказаної інноваційної освітньої системи і її складової частини – ДПК, є: економія часу і фінансових ресурсів (у співвідношенні 1:10, 1:14 у порівнянні з існуючими моделями), сучасний рівень, багатокomпонентність, системний підхід, функціональність, доступність, екологічність педагогічного впливу, орієнтація на кінцевий результат.

Як свідчить аналіз результатів моніторингу особистісного розвитку учнів, використання системи управління НВП на засадах проектування особистісного розвитку учня та ДПК „Універсал 4 online” значно покращує стан фізичного, психічного та соціального здоров'я і позитивно впливає на динаміку фізичного, психо-соціального і духовного розвитку дітей шкільного віку.

ВИСНОВКИ:

1. Технологічні модулі комплексу «Універсал 4 online», які вперше створено на основі проектування компонентів систем освіти та охорони здоров'я в проєкціях 3D та 4D не мають аналогів у світовій загальноосвітній практиці.

2. Широке застосування цілісної системи управління НВП з використанням ДПК «Універсал» дозволяє в умовах навчального процесу у ЗНЗ оптимізувати стан розвитку учнів і конструктивно впливати на їх особистісний розвиток.

3. Цілісна система управління НВП ЗНО на засадах медико-соціально-педагогічного проектування особистісного розвитку учнів і ДПК „Універсал 4 online” дає можливість забезпечити значну економію часу для всіх учасників комплексу, а також істотно знизить використання фінансових ресурсів в системі управління навчальними закладами України.

вчальні заклади міста, що зареєстровані на сервері ДПК «Універсал 4 online», з перспективою адаптації до запитів вищих навчальних закладів;

- створення автоматично за запитом списків учнів за заданими критеріями, наприклад: конкретними соціальними станами (110 соціальних станів), діагнозами фізичного розвитку (452 діагнози МКХ-10 та МКХ-9), за основними напрямками обдарованості: спортивна, технічна, художня, академічна тощо, для міста – в online-режимі;
- аналіз результатів моніторингу особистісного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів (зведені таблиці, графіки, матриці, діаграми) – автоматично в online-режимі.

9. Методичний кабінет міста:

- надання дистанційно в online-режимі консультацій для всіх учасників НВП загальноосвітніх навчальних закладів міста;
- експертиза програм і проєктів, створення банків навчальних програм і проєктів, методичних рекомендацій, сценаріїв уроків, виховних заходів, електронних посібників, презентацій, інструкцій тощо в online-режимі.

Робота у комплексі «Універсал 4 online» проводиться у відповідності до вимог Європейського комітету з біоетики щодо роботи з персональними базами даних.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВІД УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ

- Впровадження цієї освітньої системи в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів України можливе лише за умови грамотного опанування ДПК «Універсал 4 online» всіма учасниками НВП та підтримки всіма освітніми закладами та установами.
- Конструктивні зміни в особистісному розвитку обдарованості учнів, як показують багаторічні дослідження, в першу чергу залежать від ефективності роботи педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів.
- Підвищення ефективності організації і проведення НВП можливе лише за рахунок чіткого цілепокладання роботи педагогів з врахуванням проблем і потенційних можливостей особистісного розвитку учнів, уміння конструювати конкретні завдання і задачі особистісного розвитку дітей, проектувати на їх основі особистісно-орієнтований та особистісно-розвивальний системний навчально-виховний зміст, працювати в тісній взаємодії педагогів, медиків, родини та громади.
- Впровадження системи психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку обдарованості учнів в системі НВП забезпечить виконання освітянами України таких завдань як: формування якісного фізичного та психічного здоров'я, сучасних соціальних установок і конструктивних ціннісних орієнтацій, гуманістичної спрямованості розвитку особистості; розумного ставлення до матеріальних, соціальних, духовних потреб суспільства та задоволення в професійній діяльності освітян.

Валерий Киричук

Психолого-педагогическое проектирование личностного развития одаренности учащихся в системе учебно-воспитательного процесса

Личностно-развивающий подход нуждается в создании инновационных психолого-педагогических систем, что обеспечит полноценное развитие каждой одаренной личности воспитанника общеобразовательного учебного заведения.

В статье обоснована необходимость развития в системе образования специфического уровня – уровня проектирования психолого-педагогических знаний на реальные проблемы, которые существуют в современном общеобразовательном заведении.

Система социально-педагогического проектирования учебно-воспитательного процесса разработана на основе исследований, что используют проектно-модульные и современные информационные технологии. Раскрыта сущность и педагогические возможности авторского диагностическо-проектировочного комплекса «УНИВЕРСАЛ 4 online».

Основной смысл его применения – это внесение социально целесообразных конструктивных изменений в направления личностного развития воспитанников общеобразовательных учебных заведений на основе учета индивидуальности каждого ученика.

Ключевые слова: личностно-развивающий подход, психолого-педагогическое проектирование, проектно-модульные технологии.

Valeriy Kirichuk

Psycho-pedagogical projecting in personal development of gifted students in educational process

Personality-developmental approach requires the creation of innovative psychological and pedagogical systems that provides a full development of each gifted student in educational institution regarding the goals of national education and socio-cultural development of the individual.

The system of social and pedagogical projecting of teaching and educational process is developed on the basis of research, using projection-modular and modern information technologies.

The necessity of a specific level development in the education system is substantiated in the current paper. The level of psychological and pedagogical knowledge projection to the real problems that exist in the modern educational institution.

Also the article reveals the essence and pedagogical possibilities of diagnostic-projecting complex “UNIVERSAL 4 online”.

Main purpose of its application is in introduction of socially appropriate meaningful changes in the areas of personal development of general educational institutions students based on reforming of the individuality of each student.

Key words: personality-developmental approach, psychological and pedagogical projecting, projection-modular technology.